

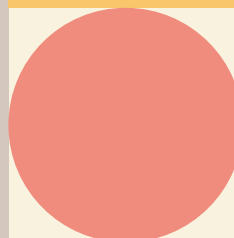
Oslo

Byrådsavdeling for oppvekst og kunnskap

Oslostandard for et inkluderende leke- og språkmiljø

Veiledende rammer for systematisk
arbeid for et godt og inkluderende
leke- og språkmiljø

Innhold

Forord.....	1
Barnehagens leke- og språkmiljø.....	2
Barns språklige utvikling.....	5
Samarbeid med foresatte.....	7
Systematisk arbeid med barnehagens språkmiljø	8
Systematisk oppfølging av barns språkutvikling.....	10
Referanser	13
Vedlegg	14

Forord

Kjære medarbeidere i oslobarnehagene, takk for jobben dere gjør!

Tryggheten, kjærligheten, gleden og stimulansen dere bidrar med hver dag setter seg hos barna for alltid. Vi vet at gode og nære relasjoner mellom barn og voksne skaper grunnlaget for barns lek og læring, og er avgjørende også for god språkutvikling.

Barn har et medfødt behov for å kommunisere med andre, og trenger språk for å bygge relasjoner. Barn trenger også et personlig språk for å uttrykke hvordan de har det. Det er viktig at våre medarbeidere i barnehagene er bevisste på alle barns uttrykksformer, at dere responderer på barnas uttrykk og støtter dem i deres språkutvikling. For at alle barn skal få like gode muligheter til å utvikle et godt språk, må barnehagene «bade» ungene i språk i alle situasjoner og gjennom hele barnehagedagen.

I arbeidet med barns sosiale og språklige utvikling trengs det en helhetlig tilnærming til barnet og familien. Det kan være flere årsaker til eventuelle forsinkelser i utviklingen til barnet. Barn og familier må derfor møtes med «breddesyn» og undring, og framfor alt med kjærlighet og varme. Nyvinningen *Oslohjelpa* vil forhåpentligvis være en støtte for dere framover. *Oslohjelpa* skal bidra til at både barn, foreldre og medarbeiderne i barnehagen får rask og ubyråkratisk hjelp, i en naturlig og trygg setting hvor barnet ses i relasjon til familiene. Målet er at det kan frigjøres tid til lek og samspill med barna, at hjelpen kommer så raskt at problemer ikke vokser seg store, og at vi unngår unødige sykkeliggjøring av barn.

Jeg håper denne standarden kan bidra til økt bevissthet og kunnskap om språkarbeidet i barnehager. En standard er ikke en standardisering, men overordnede føringer om systematikk, helhet og forutsigbarhet i det pedagogiske arbeidet i barnehagen. Den enkelte barnehage må selv konkretisere standarden, og omsette den i pedagogisk praksis av høy kvalitet. Standarden skal også være et grunnlag for veiledning og refleksjon rundt egen og felles profesjonsutøvelse.

Jeg er veldig glad for det tette samarbeidet som har vært med bydelene og barnehagene i utarbeidelsen av denne standarden.

Jeg ønsker dere alle lykke til!

Inga Marte Thorkildsen
byråd for oppvekst og kunnskap

Barnehagens leke- og språkmiljø

Barnehagen som språkarena

Barnehagen skal gi alle barn varierte og positive erfaringer med å bruke språket. Gjennom fagområdet kommunikasjon, språk og tekst skal barnehagen bidra til «*at barna får utforske og utvikle sin språkforståelse, språkkompetanse og et mangfold av kommunikasjonsformer*» (Rammeplanen s. 47)»

Barn har medfødte egenskaper som gjør det mulig å lære seg å kommunisere og snakke. Vi må derfor se på språk som relasjonsbygging. Følelser er også kommunikasjon.

Språk og følelser

Barn trenger et personlig språk for å uttrykke hvordan de har det:

- Barn som blir sett og hørt, får hjelp til å formulere og uttrykke seg.
- Følelser må snakkes om, bekreftes og deles.

(Hedvig Montgomery, psykolog og familierapeut 2018)

«Lek kommer ikke av seg selv»

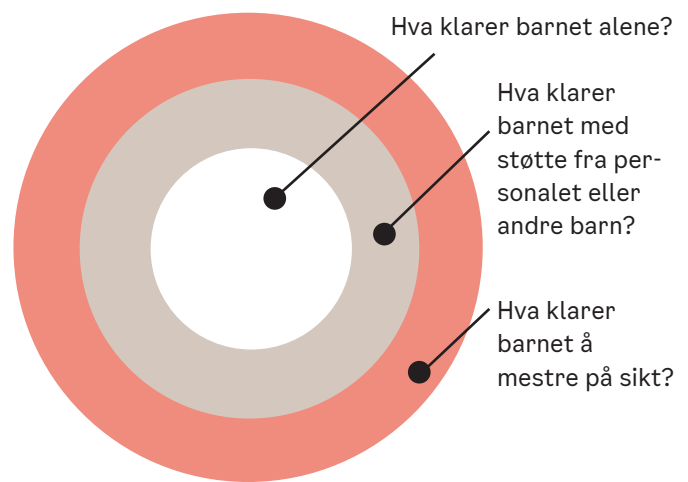
Ditte Winther-Lindqvist
Nordiske impulser 2019

«Hvis man ser på lek som et språk så er det noen barn som ikke kan dette språket»

Merete Sørensen
Drama, æstetisk læring og utvikling af dramatisk legekompentence i børnehaven (2015)

Et godt leke- og læringsmiljø oppstår når barn har en trygg og god relasjon til voksne, og når de møter personale som er lydhøre ovenfor deres innspill og som fungerer som støttende stillas for dem både språklig, emosjonelt og sosialt.

Vår tilnærming til språkarbeid i barnehagen bygger på Vygotskys teori om støttende stillas, den proksimale utviklingssone.

Lek er viktig

Å få være med på leken er for barna å komme inn i fellesskapet og inn i en verden av opplevelser og læringsmuligheter. Fantasi og kreativitet er ikke medfødte evner, men noe som må tilegnes gjennom personlige og kulturelle erfaringer. Det samme gjelder leken. Det er de voksne som lærer spedbarnet å leke ved å være lekende i samspillet med barnet. Det samme gjelder for de eldre barna, det er alltid mer erfarne barn og voksne som viser vei.

Språket har en sentral funksjon i leken, og leken drives frem gjennom diskusjon, planlegging, dialog, uttrykk av følelser, tanker, ønsker og relasjoner. Forskning viser at en del barn som strever med å komme inn i leken ofte har manglende språkforståelse (Sørensen, 2015).

Den voksnes væremåte og kroppsspråk påvirker hvordan barn oppfatter og ser seg selv. Barnas første bilder av seg selv får de ved å se seg selv med andres øyne. Det er derfor viktig at barn møter gode og varme voksne som er til stede og tar ansvar for relasjonen.

Personalets betydning

At personalet inviterer til lek har stor betydning for barnehagens språkmiljø. Personalet må derfor sikre gode leke- og språkmiljøer omkring barna, og jobbe målrettet med å oppmuntre til lek. Planlegging og god tilrettelegging krever kunnskap om barns språkinnlæring og språkutvikling.

Barn leker med utgangspunkt i opplevelser, det er derfor viktig at personalet i barnehagen legger til rette for felles opplevelser slik at de kan ta med seg felles referanserammer inn i blant annet rolleleken.

Forskning viser at felles fantasilek fremmer trivsel og læring på kort og lang sikt. Rolleleken trekkes fram som særdeles viktig i barns språkutvikling, og personalet må sikre at barna får mulighet til å utvikle god lekekompetanse, og at de kan delta i samtalen som foregår i leken. (Winther-Lindqvist, 2019)

Oslos barnehagebarn kommer til barnehagen med ulike sosiokulturelle forskjeller og livserfaringer. Mange barn og unge blir født inn i trygge hjem, men noen barn lever under utsatte levekår. Personalet må være oppmerksomme på forhold som sosial bakgrunn, kjønn og levekår som påvirker alle sider av barnets utvikling. Levekårstress kan føre til at for eksempel det å lære språk i barnehagen blir vanskelig fordi hjernen er fylt opp med stress.

Manglende språklige forutsetninger på andrespråket kan være til hinder for deltakelse i lek. Personalet må være bevisste at alle barn får delta i et fellesskap. Dette utfordrer deg som voksen da du må være med å styrke parallelleken, den fysiske lek og introdusere sanger og regelleker, som kan bidra til å inkludere flere barn.

Aktiviteter for barnas språkutvikling

se neste side

Med lek og læringsmiljø forstås de miljømessige faktorene i barnehagen som:

- relasjonene mellom barnet og personalet
- relasjonen mellom barnet og de andre barna
- personalets plan, struktur og organisering og støtte i hverdagen
- normer, regler og syn på læring
- personalets barnesyn og syn på læring
- det fysiske miljøet og organisering av rommet
- samarbeid mellom foreldre/foresatte og barnehagen.

Rim, regler, dikt og sang

Språk, musikk og bevegelser har en positiv effekt på alle barns språkutvikling. Rim og regler engasjerer og skaper glede og entusiasme gjennom ord, rytme og bevegelse, og er aktiviteter som alle kan delta i. Språkleken har en egenverdi i seg selv og det å leke med ord er en naturlig del av barns lek. Personalet må oppmuntre barn til å fabulere og leke med språk, utforske lyder, rim og rytme.

Fortellinger og høytlesning

Barnelitteraturen tilbyr barn erfaringer med språk som er mer komplekst enn deres eget muntlige språk, og rike erfaringer med høytlesning utvikler barns ordforråd. Barn som blir lest for fra før de kan snakke, utvikler et større ordforråd og kan i gjennomsnitt flere ord når de begynner på skolen, enn barn som er blitt lest lite for. Barn som har vokst opp med høytlesning, stiller derfor godt rustet når de begynner på skolen. Og dette forspranget tar de med seg hele livet. Barnehagen må sikre at alle barn får oppleve høytlesning, fortelling og sang.

«Det beste med en bok er ikke de tankene den inneholder, men de tankene den skaper» (Språk i barnehagen - Mye mer enn bare prat, Utdanningsdirektoratet)

Dialogisk lesing kan være et eksempel på en god formidlingsmetode for fortelling og høytlesning. Dette åpner opp for at barn kan undre seg, fortelle, reflektere og stille spørsmål i felleskap.

Digital praksis

Barnehagen kan ta i bruk digitale verktøy for å støtte barns utforskning, lek og læring i språkarbeidet. Å produsere digitale fortellinger kan være en måte å ta i bruk digitale verktøy på. Barna er med å lage en kort film bestående av bilder, egen stemme, musikk og tekst, produsert og fortalt av barnet selv. En digital fortelling kalles ofte for en multimedieproduksjon fordi den inneholder sammensatte tekster som f.eks. bilder, tekst og lyd.

Hverdagssamtalen

Det er samtalen som driver aktivitetene framover, og ofte er det samtalen som samler barn og voksne om noe felles (Gjems, 2009). I barnehagehverdagen oppstår mange spontane og uformelle samtaler som har utgangspunkt i barns lek og interesser. Samtalen kan oppstå hvor som helst, når som helst og kan handle om hva som helst. Dette er det vi kaller hverdagssamtaler

Barn lærer best av de voksne hvis vi snakker om temaer som er relatert til deres interesser. Personalet må bidra inn i samtalen med en interesse og nysgjerrighet som motiverer til videre dialog. Dialogen må bære preg av at man er likeverdige partnere og hvor den voksen inviterer til videre samtale og undring, i stedet for lukkede spørsmål som gir svar som ja, nei eller vet ikke. Å undre seg sammen med barn er med på å gi barna en mulighet til å komme med sine tanker og undringer.

Lukkede spørsmål setter ofte punktum for samtalen, og kan av barnet oppleves som en bestemt læringssituasjon der det brukes en undervisningstone. Når barn møter voksne som er interessert i å høre hva barn har å si og er opptatt av språklig variasjon, påvirkes deres forståelse for språk.

Barn snakker med de som de opplever er interessert i dem!

Utforskning av skriftspråket

Lysten til å rable og skrive, kan oppstå hvor som helst, når som helst og kan handle om hva som helst. Barn prøver og imiterer skriftspråket de observerer rundt seg. La barna få skrive akkurat som de vil; baklengs, speilvendt eller med feil staving. Personalet må tilrettelegge for at barn får utforske og gjøre seg erfaringer med ulike skriftspråkuttrykk, som lekeskrift, tegning og bokstaver gjennom lese- og skriveaktiviteter.

www.sprakloyper.no er en nasjonal gratis nettressurs for barnehager og barnehagepersonale om språk, lesing og skriving. Ressursen er bygget opp med tanke på å brukes i profesjonsfaglig læringsfellesskap på arbeidsplassen og er forskningsforankret.

Barns språklige utvikling

Å gi tilgang til språket er en av de viktigste oppgavene til alle som jobber i barnehage og skole. Barnehagen skal være bevisst på at kommunikasjon og språk påvirker og påvirkes av alle sider ved barns utvikling.

Barns språkutvikling handler om å lære å forstå lydene i språket, forstå språkets innhold, ord og oppbygging. Utvikling av språk gir barn kunnskap om å kunne uttrykke seg slik at en blir forstått av andre. Det kan være store variasjoner i barns språkutvikling og barn på samme alder kan derfor ha ulike språklige ferdigheter. Barn med samme morsmål, tilegner seg ulike ferdigheter i omtrent samme rekkefølge. Forskjeller mellom barn dreier seg hovedsakelig om utviklingstempo, ordforråd, samtale- og fortellerkompetanse.

De yngste barna og betydning av tidlig innsats

En god start varer livet ut, og hjernen er bruksavhengig. Hjernen utvikler seg først og fremst gjennom stimulering, og er mest påvirkelig i de tidlige leveårene (Nordanger, 2015). Forskning fra bl.a. Early Years study (1999) viser at alderen 0-3 år er den mest essensielle perioden for utvikling av hjernen.

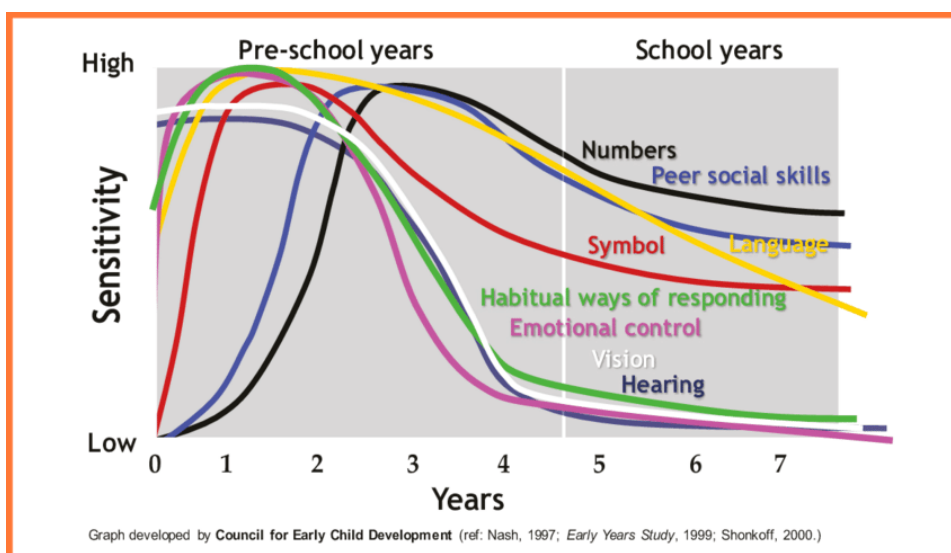
Alt arbeid som gjøres på småbarnsavdeling er derfor av stor betydning for barns språkutvikling. Barnehagepersonalet må delta aktivt i samspill med små barn, og de må ta tak i den konkrete situasjonen der de er, som utgangspunkt for spillet mellom den voksne og barnet. Repeterende samspillserfaringer med gjentakelser kan gi småbarn både glede og mening. Gjentakelser kan gi barna en følelse av kontroll, oversikt og opplevelse av at ting henger sammen. På denne måten blir verden mer begripelig, og handlingene lettere å huske.

Ordforråd og begrepsforståelse

I barnehagen bruker vi i stor grad et «her og nå» språk, og det er i barnehagealder barn utvikler sitt grunnleggende ordforråd. Barns tidlige ordforråd predikerer leseutviklingen og leseforståelsen, og det er vanskelig å ta igjen tapt ordforråd senere. Derfor er det viktig at personalet bruker et rikt ordforråd slik at barna blir «badet» i nye ord og begreper.

Grunnleggende begreper gjør oss i stand til å tenke abstrakt, til å bruke faglige symboler og til å huske å gjenkjenne det man allerede har lært. Frøyen (2005) benytter betegnelsen «analysebegreper». Analysebegreper utgjør basis for å lære andre begreper. De er grunnleggende for å kunne identifisere likheter og ulikheter ved de ulike fenomenene barna møter i omgivelsene og hendelsene hele livet igjennom, og de bidrar til å kategorisere og se ting i sammenheng.

Muligheten for å lære mer og bedre øker jo tidligere barna lære disse begrepene. For å styrke barns språklige ferdigheter er organisering av ord og begreper en viktig faktor.

Eksempler på analysebegrep er farge, form, antall, plass, størrelse og retning. Hvis personalet i barnehagen bruker begrepskategoriene erfarer barna at f.eks. grønn er en farge, stripe er et mønster og rund er en form. Det er lettere å finne fram rett ord når en kan lete innenfor en kategori og ikke må lete gjennom alle ordene man kan.

Gode tilrettelagte språklærings-situasjoner handler om at barn får gjøre seg erfaringer, som de videre får ord for i utallige

samtaler. Jo flere direkte sanseerfaringer, desto bedre blir begrepslæringen. Visuell støtte, som f.eks. bruk av bilder og konkrete, er viktig i all aktivitet.

Barn med flere språk

Språklig mangfold er en berikelse for hele barnegruppen, og virker positivt på både holdninger, identitetsutvikling og språklig bevissthet. Det å kunne flere språk er verdifullt.

Flerspråklige barn bruker ofte et eller flere språk hjemme som de ikke møter i barnehagen. Når barn lærer norsk som andrespråk bygger de som regel på språkene de har lært hjemme, blant annet ved å overføre ord og setninger direkte fra et språk til et annet. Dette kan gi ordstillinger som på norsk ikke oppfattes som korrekt setningsbygning, men det er viktig å være klar over at det er en vanlig, og kreativ måte å lære seg et nytt språk. Ubevisste overføringer fra et språk til et annet kalles interferens (Høigaard, 2013).

Selv om vi ikke alltid forstår språket som barna legger til grunn når de begynner å ta i bruk norsk språk, er det viktig å ha kunnskap om hvordan slike språklæringsprosesser foregår. En kunnskap om flerspråklig-het kan være en berikelse også for majoritetsspråklige barn. Veilederen *Språklig mangfold - en berikelse for alle barn i barnehagen* vil gi personalet mer utdypende kunnskap om flerspråklig-het. Nettstedet Morsmål.no har ordbøker, eventyr og filmer på ulike språk, og kan bidra til å støtte barnas morsmål.

Analysebegreper

Form	Plass	Lukt
Farge	Retning	Vekt
Mønster	Lyd	Forandring
Stilling	Stoff	Tid
Funksjon	Overflate	Verdi
Antall	Temperatur	Bevegelse
Størrelse	Smak	Måleenheter

Det aller viktigste når man jobber med begrepsforståelse er førstehåndserfaringer som å oppdage, kjenne, føle og smake.

Interferens

En praksisfortelling på interferens beskrives i boka *Inkluderende språkfelleskap i barnehagen* (Giæver, 2014) handler om Jonas på tre år som vokser opp i en norsk familie i New York. Da Jonas fortalte sine norske foreldre om en konflikt han hadde hatt med andre barn i barnehagen erklærte han «De lager meg ulykkelig», altså en direkte overføring av det engelske uttrykket «They make me unhappy».

Utvikling av kommunikative ferdigheter på andrespråket går relativt raskt, mens utvikling av norske språkferdigheter på det nivået som kreves i skolen vil ta lengre tid. Det tar rundt to år å tilegne seg et andrespråk så godt at man kan snakke flytende om konkrete hverdagsting med støtte i «her og nå» situasjonen, men vi vet fra forskning at det tar mellom 5-7 år å utvikle et andre språk så godt at det blir et redskap for tenkning, problemløsning og læring (Temahefte språkmiljø og språkstimulering i barnehagen, 2013).

Vurdering av barns språkferdigheter kan være vanskelig å vurdere da vi vet at noen flerspråklige barn går inn i en taus periode når de begynner i barnehagen. Perioden kan være kortvarig, men den kan også vare i flere måneder. Barna kan lære mye norsk, selv om de selv ikke snakker, og de kan forstå store deler av kommunikasjonen (Språk i barnehagen - mye mer enn bare prat, Udir 2013).

Forskning viser til at voksne som snakker morsmål, kan ha positiv effekt på barns norskspråklig utvikling, gitt at de også er gode norskspråklige rollemodeller for barna og har kunnskap om å fremme barns språkutvikling (St. mld. 19, 2015).

Tegnspråk betegnes som et minoritetsspråk i Norge, og regnes som morsmål/ primærspråk for de fleste døve. Tegnspråk har en grunnleggende verdi i seg selv, bl.a. som identitetsmerke og ekte kulturuttrykk for språklig minoritet i samfunnet. Barnehager med hørselshemmede barn må være særlig oppmerksomme rundt deres språkutvikling og legge til rette for to-språklig praksis. Samiske barn i barnehage skal få støtte til å bevare og utvikle sitt språk, sin kunnskap og sin kultur uavhengig av hvor i landet de bor.

Samarbeid med foresatte

Et godt samarbeid handler om å bygge tillit og gode relasjoner med foresatte. I profesjonelt arbeid er anerkjennelse og likeverd et grunnlag for alt samarbeid.

Et godt samarbeid med foresatte er avgjørende for å støtte barnas språkutvikling. Vi må sikre at foreldre føler seg trygge i relasjonene med personalet. Barnehagens vurdering av barnets språkutvikling skal presenteres og drøftes. Foresatte har rett til to foreldresamtaler hvert år og eventuelt flere dersom det er behov. Barnets språkutvikling skal være ett av flere tema i samtalene. Bruk av kartleggingsverktøy krever samtykke fra foresatte.

I samarbeid med flerspråklige familier er det viktig å informere om at det primært er barnets norske språk som observeres i barnehagen. Samtidig bør det vektlegges at morsmålet er viktig for barnets opplevelse av identitet og mestring. For at barnehagen skal få et mer helhetlig bilde av barnets språkferdigheter, må barnehagen og foresatte samarbeide om barnets utvikling og språkstøtte.

Foresatte skal involveres i arbeidet med oppfølgingsplan for det videre arbeidet med barnets språkutvikling i barnehagen. Det er viktig at barnehagen og foresatte samarbeider om oppfølgingen av barnets språkutvikling, og det skal fremkomme i oppfølgingsplanen hvordan hjemmet kan bidra.

Foresatte er de som kjenner barnet best og er barnets viktigste ressurs, derfor er det viktig at personalet i barnehagen anerkjenner og bevisstgjør dem på deres positive betydning for barnets språkutvikling.

Veiledende oversikt over faser i barns språkutvikling

Fase 1: Det grunnleggende systemet i språket (ca. 1-3 års alderen)

Ordforråd	Barn lærer ord som er knyttet til de tingene og handlingene de har erfaring med i dagliglivet. Ordlæringen går seint i starten, men fra 1,5 -2 års alder kommer de inn i en intens «ordsamlerperiode» på omtrent ett år.
Ordbøyning	Barna tar i bruk hovedreglene for bøyning av ord. Unntakene står gjerne igjen. Derfor er det normalt at de sier <i>syngte</i> , og <i>gidde</i> , <i>håndene</i> og <i>brorer</i> , <i>gamle</i> og <i>store</i> .
Setninger og tekst	Barna setter ord sammen til korte setninger. De kan vanligvis ikke sette flere setninger sammen til en liten fortelling ennå.
Uttale	Barna får på plass de fleste lydene. De lydene norske barn strever med, er rulle-r, s-lyden, sj-lyden og tykke l-lyden (som i sol i østnorsk). Mange barn strever også med å uttale k og g. Disse lydene blir uttalt langt bak i munnen (mot den bløte delen av ganen), og det kan ta tid før barna behersker denne delen av taleorganene. Det er normalt at barn erstatter disse lydene med t og d. De sier <i>topp</i> for <i>kopp</i> og <i>dutt</i> for <i>gutt</i> . Det er også normalt at barna utelater den ene konsonanten i konsonantgrupper: <i>Stol</i> blir <i>tol</i> (eller <i>dol</i>), <i>sko</i> blir <i>ko</i> .

Fase 2: Forbedring, stabilisering og ordforråd (fra ca 4-6 år)

Ordforråd	Ordforrådet vokser kraftig hos alle barna i denne perioden, men variasjonen er stor, avhengig av det språkmiljøet barna er i.
Ordbøyning	Bøyingmønstrene kommer på plass: <i>sang</i> , <i>gav</i> , <i>hendene</i> , <i>brødre</i> , <i>eldre</i> , <i>større</i> .
Setninger og tekst	Barna mestrer lengre setninger, først og fremst fordi de nå i økende grad kan benytte småord som <i>og</i> , <i>så</i> , <i>men</i> , <i>for</i> , <i>når</i> , <i>hvis</i> , <i>at</i> , som o.l. En del barn begynner også å kunne binde flere setninger sammen, slik at det blir en liten fortelling. Men også her kan det være store forskjeller.
Uttale	Lydene og konsonantgruppene kommer på plass, kanskje med unntak av «s» og «r».

Kilde: Temahefte til Rammeplan; Språk og språkstimulering

Systematisk arbeid med barnehagens språkmiljø

Systematisk og god tilrettelegging av språkarbeid i barnehagen har stor betydning og kan ikke overlates til tilfeldigheter. Å jobbe systematisk og tilrettelegge godt handler ikke bare om å styrke barns språkutvikling her og nå, men også for skolemestring og livet for øvrig. Barn må få oppleve at de mestrer, ha det godt med seg selv og fungere i det miljøet de er en del av. Samtidig må de også tilegne seg kompetanse som de trenger i framtidige situasjoner.

Systematisk språkarbeid handler om at barnehagelærere må skape system. De må vite hvordan de bygger stillas rundt barna, og de må følge med på om språket utvikler seg. For å sikre et systematisk språkarbeid i barnehagen må personalet sette seg mål, etablere rutiner og være engasjerte.

Barnehagelærer med sitt personale må utvikle god metodebevissthet, de må vite hva som kjennetegner gode læringssituasjoner og hva som motiverer barn til å delta i dem.

Systematisk jobbing består ikke nødvendigvis av voksenstyrte og planlagte aktiviteter. Like viktig er det å kunne improvisere og gripe alle de språklæringsmu-

Grunnleggende refleksjonsspørsmål når vi snakker om god systematikk og struktur

- Hva vil det si å jobbe systematisk med språk i barnehagen?
- Hvordan jobber personalet i barnehagen systematisk med språkarbeid i hverdagen?
- På hvilken måte benyttes observasjons- og kartleggingsverktøy til planlegging og tilrettelegging for godt språkmiljø?

Kilde: Sandø og Myrran, 2019

lighetene som oppstår i løpet av barnehagehverdagen. Personalet må derfor øve seg på og planlegge for improvisasjon og gripe tak i de spontane situasjonene som kan oppstå.

For å kunne skape gode språklige arenaer i barnehage, vil det være nødvendig å dokumentere barnas norsk-språklige utvikling. Dokumentasjonen vil kunne vise om språkmiljøet er godt, eller om det er nødvendig å endre og tilpasse innhold og arbeidsmåter. Løpende observasjoner av barns språkbruk, språkforståelse, sosiale samspill og talespråk vil danne grunnlaget for barnehagens systematiske oppfølging av barns språkutvikling, språkarbeidet og språkmiljøet. Å jobbe systematisk med barnehagens språkmiljø krever at personalet har et reflekterende blikk rundt egen praksis.

Ståstedsanalyse av barnehagens språkmiljø

Barnehagen skal gjennomføre en ståstedsanalyse av barnehagens språkmiljø hvert år.

Utdanningsdirektoratet sin ståstedsanalyse for barnehage er et godt verktøy for vurdering av barnehagens språkmiljø. Ståstedsanalysen er et refleksjons- og prosessverktøy og skal brukes for å gjennomføre kvalitetsvurderinger i barnehagen. Målet med analysen er å ha et system for å skape felles refleksjon om barnehagen sin praksis for de ansatte. Analyse viser hvilke områder barnehagen skal prioritere i barnehagens språkarbeid.

Gå inn på Udir.no; <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/stastedsanalyse/stastedsanalysen-for-barnehage/>. Velg ståstedsanalysens tilleggstema: Kommunikasjon og språk

■ Grønn - Praksis er tilfredsstillende
 ■ Gul - Praksis bør bli bedre
 ■ Rød - Praksis må endres - tiltak er nødvendig
 ■ Vet ikke

Kommunikasjon og språk

	Grønn	Gul	Rød	Vet ikke
1. I vår barnehage sørger vi for at alle barn får varierte og positive erfaringer med å bruke språket som kommunikasjonsmiddel	●	●	●	●
2. I vår barnehage anerkjenner og verdsetter vi barnas ulike språk og kommunikasjonsuttrykk	●	●	●	●
3. I vår barnehage er vi bevisste på våre roller som språklige forbilder	●	●	●	●
4. Personalet i vår barnehage stimulerer barns verbale og non verbale kommunikasjon og legger til rette for at alle barn involveres i samspill og samtaler	●	●	●	●
5. Personalet i vår barnehage bidrar til at språklig mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen	●	●	●	●
6. Personalet i vår barnehage bidrar med å støtte flerspråklige barn i å bruke sitt morsmål	●	●	●	●
7. I vår barnehage møter barna ulike språk, språkformer og dialekter gjennom rim, regler, sanger, litteratur og tekster	●	●	●	●
8. Vi bidrar til at barna leker med språk, symboler og tekst og stimulerer til språklig nysgjerrighet, bevissthet og utvikling	●	●	●	●
9. Vi inviterer barna til utforskning av både muntlig språk og skriftspråk	●	●	●	●
10. Personalet i vår barnehage bidrar til at barna uttrykker følelser, tanker, meninger og erfaringer på ulike måter	●	●	●	●
11. Personalet i vår barnehage bidrar til at barna bruker språk til å skape relasjoner, delta i lek og som redskap til å løse konflikter	●	●	●	●
12. I vår barnehage følger vi med på barnas språk og kommunikasjon	●	●	●	●
13. I vår barnehage støtter vi barn som har ulike former for kommunikasjonsvansker, som er lite språklig aktive, eller som har en sen språkutvikling	●	●	●	●
14. I vår barnehage bidrar vi til at barna får møte et mangfold av eventyr, fortellinger, rytme, lyder og ord	●	●	●	●
15. Vi bidrar til at barna videreutvikler begrepsforståelse og bruker et variert ordforråd	●	●	●	●
16. I vår barnehage bidrar vi til at barna får oppleve spenning og glede ved høytlesing, fortelling, sang og samtale	●	●	●	●
17. Vi inviterer barna til ulike typer samtaler der barna får anledning til å fortelle, undre seg, reflektere og stille spørsmål	●	●	●	●
18. Personalet i vår barnehage oppmunttrer barna til å fabulere og leke med språk, lyd, rim og rytme	●	●	●	●
19. Personalet i vår barnehage inkluderer alle barna i språkstimulerende aktiviteter	●	●	●	●

Systematisk oppfølging av barns språkutvikling

Den sosiokulturelle forankring

Vi observerer barna i relasjon og samspill med barn, og vi skal se på barnet som en aktiv deltaker i sin egen barnehagehverdag.

«Når barn sees som deltagere, og kontekstens betydning for læring, utvikling og forståelsen av barn sees sentralt, følger en dreining i observasjon og analyse i retning av en sosiokulturellforankring av observasjonsarbeidet» (Podmore & Luff, 2012).

Observasjon må bygge på personalets evne til å observere, vente og lytte; Ved å observere, vente og lytte bidrar dette til at du er en god voksen som er mottakelig for innspill, og at du samhandler med barnet fremfor å være «undervisende» og instruerende.

Du er nær barnet og barnegruppa, du er sensitiv i din tilnærming til barnet og barnegruppa når de snakker med deg. Du får veiledet barnet på en god måte som bidrar til at barnet og barnegruppa blir oppmuntret til å snakke, mestre, og ta initiativ til samhandling. Øv deg på å *observere, vente og lytte*:

- **Observere.** Hva er barnet opptatt av, interessert i, eller prøver å fortelle deg? Hvordan er kroppsspråk og non-verbal kommunikasjon.

- **Vente.** Vent og vær observant på samhandlingen barnet viser deg. Vær nysgjerrig og oppmerksom på barnet, oppmuntre barnet til å snakke. Vent lengere enn du vanligvis ville ha ventet hvis du har stilt barnet et spørsmål – la barnet få tenke og resonere.
- **Lytte.** Lytt etter begreper, lyderinger, lyder, ord og setninger. Eventuelle manglende ord og begreper, lyder, etc.

Bruk denne informasjonen til å la barnet få snakke og uttale seg, og responder tilbake med rett uttale, lyd, ord og setningsoppbygging. For at personalet skal kunne være støttende i barns utvikling, og skal kunne sette i verk tiltak og sikre tidlig innsats for alle barn, er det nødvendig å observere.

Å arbeide systematisk med oppfølging av barns språkutvikling krever at hver barnehage har en plan for hvordan de observerer, vurderer og støtter barns språkutvikling. For å øke kvaliteten på vurderingsarbeidet må man benytte seg av det profesjonelle fellesskapet i barnehagen og drøfte observasjonene med andre medarbeidere i barnehagen.

En plan bidrar til at personalet ser sammenhenger mellom observasjonene, vurderingene og det didaktiske arbeidet i barnehagen. Planen gir personalet en god oversikt og beskrivelse av hva som skal gjennomføres.

Eksempel på plan for observasjon, vurdere og støtte barns språkutvikling

Hva (innhold)	Hvordan (metode)	Hvorfor (mål)	Når	Ressurser/verktøy
Systematisk observasjon av alle barns språkutvikling				
Vurdering av observasjoner				
Tilretteleggingen og det didaktiske arbeidet for avdelingen				
Oppfølging av barn som trenger ekstra språkstøtte og kartlegging				

Å jobbe systematisk med observasjon og dokumentasjon

Observasjon

Målet med å observere barns språk er å følge utviklingen til barnet og barnegruppa, og kunne legge til rette for god praksis og møte de behovene for språkutvikling som barn og barnegruppa har behov for. Personalet observerer fortløpende gjennom hele barnehagehverdagen for å vurdere trivsel og utvikling i barnegruppa og hos enkeltbarn.

Gjennom systematisk observasjon og vurdering vil personalet finne ut at mange barn har adekvat språkutvikling, og at det ikke er grunn til ekstra språkstøtte og oppfølging. Disse barna vil utvikle språket videre gjennom barnehagens ordinære språkarbeid.

Dokumentasjon

Dokumentasjonen synliggjør hvordan personalet har gjennomført observasjonene sine og gir personalet et grunnlag for å vurdere barnas språklige kompetanse. God innsikt fra observasjonen og dokumentasjonen gir barnehagelærer et godt grunnlag for å sikre et godt didaktisk arbeid knyttet til barnegruppen språkutvikling.

Dokumentasjonen er også grunnlaget for å tilpasse og videreutvikle det pedagogiske arbeidet knyttet til barnehagens fagområde Kommunikasjon, språk og tekst.

Systematisk observasjon av barnets språkutvikling

Systematisk observasjon og dokumentasjon, med påfølgende vurdering gir også barnehagelærer og personalet et godt og helhetlig bilde av enkeltbarnets språkutvikling. Når personalet oppdager barn som ikke har forventet språkutvikling skal pedagogisk leder i

samråd med foresatte kartlegge barnets språk, og det skal utarbeides en egen oppfølgingsplan med tiltak for å sikre bedre språkutvikling.

Valg av kartleggingsverktøy

I barnehagen er det styrer sammen med de pedagogiske lederne som har det faglige overordnede ansvaret og som vurderer og velger hvilket kartleggingsverktøy som skal brukes i barnehagen. Det er viktig å være oppmerksom på den etiske siden ved bruk av kartleggingsverktøy og det stilles store krav til personalets kompetanse. Kartleggingsverktøyet skal være forskningsbasert. Når man kartlegger barn må personalet ha fokus på barnets ressurser. Det er dette personalet må bygge videre på ved å understøtte barnet. Da skapes positive forventninger og handlinger hos medarbeidere, foreldre og barnet.

Kjennetegn for gode kartleggingsverktøy er:

- Observasjon som skjer i daglig samspill er viktig
- Barnet må observeres i dagligdagse og naturlige situasjoner for barnet
- Formålet med kartlegging er å sette opp tiltak for det enkelte barn
- Personalet må samarbeide om vurdering av resultater
- Foreldre må involveres

(Kilde: Rapport ekspertutvalget 2011)

Informasjon og skriftlig samtykke

Når kartleggingsverktøy skal benyttes må foresatte informeres om hvilket verktøy barnehagen bruker og hvilke utviklingsområder man ønsker å kartlegge.

Pedagogisk leder må sørge for god informasjon til foresatte om de vurderinger som er gjort av barnets språk, og orientere om viktigheten av riktig språkstøtte.

Informasjon om barns ferdigheter regnes som sensitive personopplysninger. Det må derfor innhentes samtykke fra foresatte før bruk av kartleggingsverktøy. På Datatilsynets nettside finnes mer informasjon om hva som kreves for et samtykke skal være gyldig.

Hvis de foresatte ønsker det skal de få en kopi av underskrevet samtykkeskjema. Se vedlegg for skjema for samtykke til språkbobservasjon med kartleggingsverktøy.

Oppfølgingsplan for barnets språkutvikling

I samtale med foresatte skal pedagogisk leder informere om resultatene og foreslå videre oppfølging. Alle barnehager skal ha et repertoar av ulike metoder

Systematisk observasjon

Systematisk observasjon handler om at observasjonen er planlagt, og at man fokuserer på spesifikke områder i språkutviklingen. Observasjonsskjema eller løpende protokoll kan benyttes, men det finnes også andre eksempler som;

- Barnesamtaler
- Sosiogram
- Logg
- Deltakende observasjon
- Praksisfortellinger
- Filming

for ekstra språkstøtte. I samarbeid med foresatte skal det utarbeides en oppfølgingsplan for å støtte barnets språkutvikling i barnehagen og i hjemmet. Plan for tiltak blir personalets arbeidsdokument som beskriver tiltakene personalet og foreldrene ønsker å samarbeide om. En plan bør beskrive hva som skal settes i gang, hvem som skal utføre tiltakene, hvordan tiltakene er tenkt gjennomført og hvorfor tiltakene skal gjennomføres. Se vedlegg for skjema for oppfølgingsplan.

Det er viktig at barnehagen har kunnskap om hva de kan sette inn av egne tiltak, hva de trenger ekstern hjelp til og hvilke instanser de kan kontakte. Oslohjelpa kan være et godt og tilgjengelig lavterskeltilbud for barnet og familien.

Hvis barnet gjennom kartleggingen viser behov for annen hjelp eller ekstra tiltak utover det barnehagen selv kan gi, må relevant faginstans kontaktes. Dette må skje i samråd med barnets foresatte.

Oppfølgingsplanen må revideres og evalueres regelmessig, og minst en gang i året. Dette vil vise barnets språklige progresjon og bidra til systematisk språkarbeid. Evaluering vil gi personalet svar på om de tiltakene som er satt i gang, virker.

Skolen skal gis informasjon om innholdet i oppfølgingsplanen for barn som har en pågående plan ved overgang fra barnehage til skole, og hvilke tiltak som er aktuelle for videreføring i skolen. All informasjon som overføres mellom barnehage og skole krever foresattes samtykke, og overføring av denne informasjonen skal følge rutinene som er beskrevet i Oslostandard for samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole.

Oppfølging i bydelen

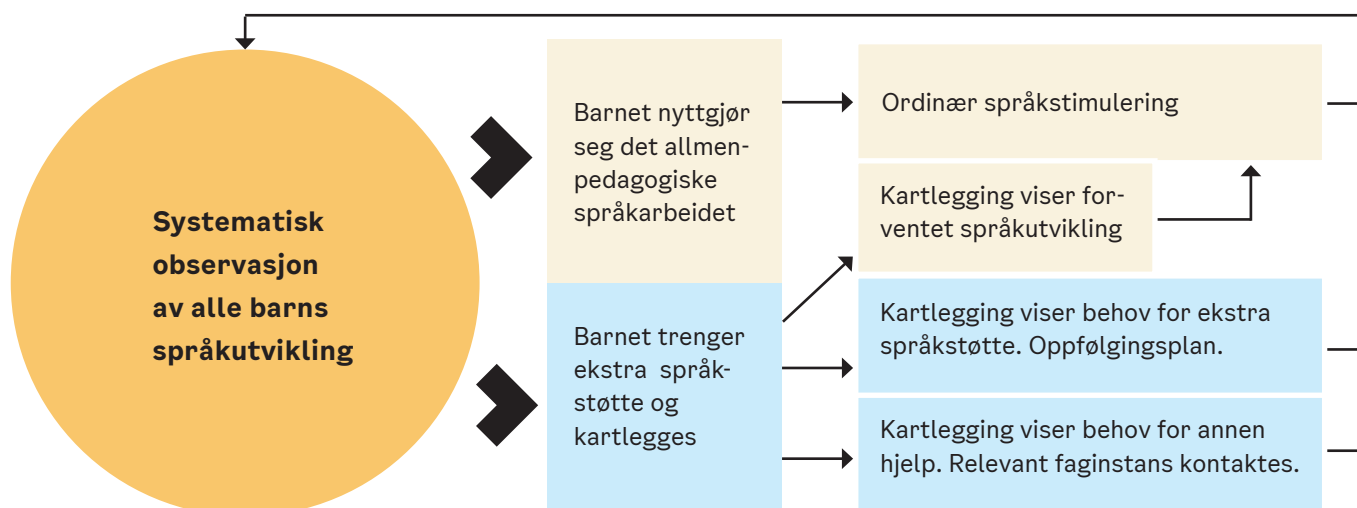
Alle barnehager skal utarbeide en plan for observasjon, vurdering og språkstøtte. Arbeidet med systematisk oppfølging av barns språkutvikling sees i sammenheng med evaluering og utvikling av barnehagens språkmiljø, neste års årsplan og Oslostandard for samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole. Bydelen skal følge opp denne Oslostandarden i ledersamtaler, kompetansetiltak og tilsyn.

Oppbevaring av og innsyn i språkdokumenter

Informasjon om enkeltbarns språkferdigheter er personsensitive opplysninger. Barnehagen må sørge for at uvedkommende ikke får tilgang til opplysningene. Det gjelder uavhengig av om opplysningene er på papir, eller om de er lagret elektronisk.

Samtykkeskjemaer, kartleggings- eller observasjonskjema og oppfølgingsplaner som er knyttet til enkeltbarn skal oppbevares i barnehagens arkiv så lenge barnet går i barnehagen. Dersom foresatte har trukket tilbake samtykket, skal det dokumenteres skriftlig og arkiveres. Når barnet har sluttet i barnehagen sendes dokumentene til bydelens arkiv, hvor de skal oppbevares i tre år.

Foresatte har til enhver tid rett til innsyn i dokumenter som er arkivert om barnet. Foresatte har ikke innsyn i personalets notater til eget arbeid, for eksempel observasjonsnotater. Disse skal heller ikke arkiveres. Det må ikke fremkomme hvilke/hvilket barn notatene gjelder, kun eier av notat skal kunne identifisere barnet ut fra teksten i tilfelle det kommer på avveie.

Referanser

- Rammeplan for barnehage, Utdanningsdirektoratet, 2017
- Temahefte; Om språkmiljø og språkstimulering. Kunnskapsdepartementet, 2013
- St.meld. 19-Tid for lek og læring. Bedre innhold i barnehagen. Kunnskapsdepartementet, 2015-2016
- Språk i barnehagen - Mye mer enn bare prat, Utdanningsdirektoratet, 2013
- Språkveilederen fra Stat.ped. Statped Vest og Bredtvet Kompetansesenter, 2007
- Liv Gjems, Å samtale seg til kunnskap. Fagbokforlaget, 2019
- Katrine Giæver, Inkluderende språkfelleskap i barnehagen. Fagbokforlaget, 2014
- Heidi Sandø og Iris Hansson Myran, Språkarbeid og utforskende skriving i barnehagen. Pedlex, 2019
- Walter Frøyen, Fra teori til praksis: lærerens tenkning, i og om undervisning: en modell av læring, et redskap i undervisningsrefleksjon. Kolofon forlag, 2005
- Sølvi Lillejord m. flere, Kunnskapsbasert språkarbeid i barnehager med flerspråklige barn - en systematisk forskningskartlegging. Kunnskapssenteret for utdanning, 2017
- Rapport fra Ekspertutvalget nedsatt av Kunnskapsdepartementet, Vurdering av verktøy som brukes til å kartlegge barns språk i norske barnehager, 2011
- Ditte Winther- Lindqvist, referert i Barnehage.no 20.05.19 – Styrrer barns lek med manus
- Merete Sørensen, Drama, æstetisk læring og utvikling af dramatisk legekompentence i børnehaven. Aarhus Universitet, Institut for Uddannelse og pædagogik, 2015
- Dag. Ø. Nordanger og Hanne C. Braarud, Utviklingstraumer, Regulering som nøkkelbegrep i en ny traumepsykologi. Fagbokforlaget, 2017
- Hedvig Montgomery, psykolog og familieterapeut. Kurset Styrk din barns selvfølelse, Famlab, 2015
- Johanna Birkeland, Artikkel «Å lære et håndverk»: Pedagogikk lærerens perspektiver på observasjon i barnehage- lærerutdanningen. Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk, 2018

Linker

- udir.no/kvalitet-og-kompetanse/kvalitet-i-barnehagen/
- udir.no/laring-og-trivsel/stottemateriell-til-rammeplanen/
- sprakloyper.uis.no/
- lesesenteret.uis.no/leseopplaring/barnehage/
- skrivesenteret.no/barnehage/
- morsmal.no/
- nafo.oslomet.no/barnehage/
- <https://www.datatilsynet.no/rettigheter-og-plikter/virksomhetenes-plikter/behandlingsgrunnlag/veileder-om-behandlingsgrunnlag/samtykke/>

Oppfølgingsplan

Unntatt offentlighet

Offl: §13 jf. fvl. §13 første ledd nr. 1

Oppfølgingsplan

Når språkkartlegging viser at barnet har behov for ekstra språkstøtte, skal foresatte og barnehage samarbeide om å lage en oppfølgingsplan med tiltak. Tiltakene evalueres i neste foreldresamtale, og planen oppdateres ved behov.

Barnets navn:

Dato for samtalen:

Barnets språkutvikling:

Tiltak for støtte i språkutviklingen:

Hjemmet kan bidra med:

Foresattes underskrift

Barnehagens underskrift

Oppfølgingsplanen lagres i henhold til arkivlovens bestemmelser og Oslo kommunes arkivinstruks. Opplysningene er kun tilgjengelig for ansatte i barnehagen med tjenstlig behov. Foresatte kan få kopi og kreve innsyn i dokumentene.

Samtykkeskjema

Unntatt offentlighet

Offl: §13 jf. fvl. §13 første ledd nr. 1

Samtykke til språkobservasjon med kartleggingsverktøy

Dette skjemaet brukes i samtale med foresatte ved samtykke til bruk av kartleggingsverktøy. Hensikten med å benytte kartleggingsverktøyet er å få bedre kunnskap om barnets språkferdigheter. På den måten kan barnehagen bedre forstå barnets behov og lettere finne ut hvilken språkstøtte barnet har behov for.

Ved å signere dette skjemaet gir foresatte sitt samtykke til benytte kartleggingsverktøyet:

Navn på verktøy

Dersom kartleggingen viser at det er behov, vil barnehagen utarbeide en oppfølgingsplan sammen med foresatte, for å sikre barnets språkutvikling.

Barnets navn:

Dato for samtalen:

Samtykket gjelder for:

☐

Hele barnehageperioden i denne barnehagen

☐

Perioden frem til neste barnehageår

Foresattes underskrift

Barnehagens underskrift

Resultater fra kartlegging lagres i henhold til arkivlovens bestemmelser og Oslo kommunes arkivinstruks. Opplysningene er kun tilgjengelig for ansatte i barnehagen med tjenstlig behov. Samtykket er frivillig og kan kalles tilbake når som helst. Foresatte kan få kopi og kreve innsyn i dokumentene.

